

10

LLENGUA I CULTURA

RESUM

L'any 2017 ha aparegut publicada l'anàlisi de l'enquesta sobre usos lingüístics, els treballs de camp de la qual es varen fer el 2014. Pràcticament deu anys després d'una altra enquesta, la del 2004, amb la qual té molts de punts en comú. Aquesta coincidència fa possible establir paral·lelismes entre els resultats de l'una i de l'altra i valorar el sentit que té el procés de canvi sociolingüístic que s'experimenta a les Illes Balears.

Els coneixements lingüístics, els usos i les representacions socials de la situació sociolingüística són les principals àrees d'interès en què l'enquesta incideix. D'una banda, es poden percebre clarament els efectes de l'increment de població, fonamentat sobretot en immigració al·loglota. D'altra banda, es veu que el domini de les quatre habilitats lingüístiques bàsiques relatives a la llengua catalana (entendre'l parlat i escrit, parlar-lo i escriure'l) són gairebé generals entre la població nascuda en territoris de parla catalana, al marge de quin sigui el seu origen lingüístic familiar. Sens dubte, el fet d'haver estat escolaritzat a les Balears amb el model lingüístic que hi ha hagut, sobretot durant les dues darreres dècades, explica que els infants, encara que no siguin de famílies catalanoparlants, puguin adquirir amb un nivell de més o menys qualitat el coneixement de la llengua catalana. En canvi, entre la població forana hi ha amplis sectors que, principalment pel que fa a les habilitats productives, reconeixen que són incapaços d'exercitar-les. Així i tot, es pot veure que hi ha més enquestats que diuen considerar que el català és la seva llengua que els qui la tenen com a llengua inicial, la qual cosa és mostra d'una certa capacitat d'atracció que el català té entre part dels qui no la tenen com a llengua d'origen familiar. D'altra banda, també es pot veure com, en general, els coneixements d'altres llengües s'incrementen entre els sectors més joves, sobretot l'anglès.

Pel que fa als usos del català, en la majoria de casos, s'observa un procés de recessió, que avança en sentit contrari a la generalització dels coneixements. La proporció d'ús del català varia segons el perfil dels interlocutors individuals o institucionals, les situacions comunicatives, l'indret en què es produeixen, etc., però en tots els casos es percep aquesta minva –amb relació als resultats obtinguts amb l'enquesta del 2004.

Probablement, aquest retrocés pot tenir l'explicació en diversos mecanismes que entren en funcionament en una situació en què s'incrementa relativament la població que no té la llengua territorial com a prioritària i una altra (en el nostre cas el castellà) actua com a llengua no marcada. Això passa fins i tot quan la majoria d'aquesta població d'origen al·lòcton és capaç d'utilitzar la llengua territorial, perquè no ho fa si no és en situacions que clarament impulsen cap a aquest ús i, alhora, provoquen que els que la tenen com a llengua de preferència l'abandonin quan interactuen amb ells.

Així i tot, de manera global el que es percep és un creuament de factors i forces que actuen en sentits oposats o contradictoris (coneixements, usos, percepcions socials, distribucions sectorials, actuacions institucionals, etc.) i que expliquen la complexitat que caracteritza la situació sociolingüística de les Illes Balears.

10.1.

FONTS ACTUALS D'INFORMACIÓ DEMOLINGÜÍSTICA REFERIDA A LES ILLES BALEARS

A part d'alguns treballs anteriors –majoritàriament sectorials i parcials–, l'any 1986 va ser la primera vegada que, amb voluntat exhaustiva, es varen recollir les dades sobre els coneixements de llengua catalana que tenien els ciutadans de les Illes Balears. Va ser amb el padró municipal d'habitants d'aquell any. Posteriorment, es va repetir la recerca en el cens de població del 1991 i en el del 2001. De llavors ençà, paral·lelament amb els canvis introduïts en la manera de construir els padrons i els censos, han desaparegut d'aquests instruments estadístics les preguntes relatives als coneixements lingüístics, la qual cosa dificulta la descripció del panorama sociolingüístic de les Balears, encara que les eines de què parlem només aportassin dades sobre les quatre habilitats lingüístiques bàsiques (comprensió i expressió orals i escrites). Per això, el recurs a les enquestes s'ha convertit en imprescindible, fins i tot per poder disposar d'informació sobre un aspecte tan bàsic com aquest.

El 2017 ha aparegut publicat, en línia i en paper, l'anàlisi sobre l'enquesta d'usos

lingüístics 2014 (EULIB-2014)¹⁶, que en molts d'aspectes es pot presentar com la segona edició de l'enquesta sociolingüística que es va dur a terme entre el 2003 i el 2004 (ES2004). La similitud metodològica entre les dues enquestes i la distància d'una dècada entre els respectius treballs de camp les fan interessants no només per dibuixar el panorama sociolingüístic dels dos moments, sinó també per comparar alguns valors i veure el sentit del canvi que s'ha produït en aquest període.¹⁷

A l'hora de valorar els resultats que s'obtenen mitjançant enquestes convé tenir en compte que només són aproximacions a la realitat. En el cas que ara ens ocupa, cal tenir en compte que les dades obtingudes no són observades, sinó declarades pels entrevistats, i que, en tractar-se d'enquestes telefòniques, la complexitat de les xarxes actuals, d'una banda, i els canvis i la inestabilitat demogràfics experimentats durant aquesta dècada, de l'altra, són dificultats afegides al treball de camp. Així i tot, cal tenir en compte que s'hi han aplicat els mecanismes estàndard de correcció per amortir-les.

En els onze anys que separen les dues enquestes s'han dut a terme uns quants treballs de caire demolingüístic més que

poden ajudar a precisar el panorama sociolingüístic de les Illes Balears. Entre aquests, l'*Enquesta modular d'hàbits socials 2010*, que conté un apartat dedicat als usos lingüístics.¹⁸

10.2.

LA POBLACIÓ

El dia 1 de gener del 2015 (la data més aproximada al moment de la realització del treball de camp), la població de les Illes Balears era d'un poc més d'1.100.000 persones; de les quals tres quartes parts resideixen a Mallorca. (Vegeu el quadre [AIII-152](#)).

Entre el 2005 i el 2015, la població de les Illes Balears s'ha incrementat en un 12,6%. Aquest increment és especialment important a Eivissa (26,9%) i, sobretot, a Formentera (58,3%). En el conjunt de les Illes i en cada una, aquest canvi de població fa que la proporció de població nascuda als territoris de parla catalana (TPC) i a la resta de l'Estat hagi disminuït i s'hagi incrementat el pes relatiu de la població nascuda a l'estranger. Per tant, es tracta d'uns canvis que afecten l'origen lingüístic dels ciutadans i, en conseqüència, l'equilibri sociolingüístic de la societat illenca. (Vegeu el quadre [AIII-153](#)).

16. http://bloccs.uib.cat/cdsib/files/2018/05/EULIB2014_versio_errates.pdf i *Enquesta d'usos lingüístics a les Illes Balears 2014. Anàlisi*. Conselleria de Cultura, Participació i Esports (Govern de les Illes Balears), Departament de Cultura (Generalitat de Catalunya) i Universitat de les Illes Balears. Palma, 2017.

17. El treball de camp de l'ES2004 es va fer entre els darrers mesos del 2003 i el gener del 2004; el de l'EULIB-2014, entre els darrers mesos del 2014 i el gener del 2015.

18. Accessible en línia des del web de l'Ibestat: https://ibestat.caib.es/ibfiles//content/files/noticias/2011/Usos%20linguistics%20-%20Principals%20resultats%20versi%C3%B3%20final_cat.pdf

D'altra banda, a l'hora de valorar la situació sociolingüística per grups d'edat sense distingir altres variables, cal tenir en compte que la proporció d'autòctons i al·lòctons en cada un no és equivalent. Les diferències es poden explicar, principalment, perquè en les darreres dècades s'han produït un creixement important de població immigrada, sobretot de procedència estrangera, juntament amb el fet que el fenomen migratori afecta, sobretot, els que estan en edat laboral. On hi ha una proporció més elevada de població al·lòctona és en els grups d'edat compresos entre els 30 i els 64 anys. En aquests grups, la població autòctona no hi arriba a representar el 50%, per la qual cosa, per l'estreta relació entre el domini de la llengua catalana i el lloc d'origen, sovint en aquestes franges centrals és on menys presència de coneixement i d'ús té la llengua catalana. (Vegeu el quadre [AIII-154](#)).

Així mateix, les diferències de proporcions entre els al·lòctons de procedència espanyola i els de procedència estrangera, segons els grups d'edat que observem, reflecteixen el canvi que en les dues darreres dècades s'han produït amb relació a lloc d'origen: la immigració més antiga procedeix majoritàriament de la resta de l'Estat, i la més recent, de l'estranger.

Un altre aspecte que s'ha de tenir en compte és que més de vuit de cada deu infants que no arriben als 15 anys han nascut a les Illes Balears, la qual cosa mostra la importància que pot tenir l'escola, ja que afecta un 80% dels infants en el procés d'adquisició de la llengua catalana i d'integració lingüística, amb

independència de quin sigui l'origen lingüístic dels progenitors.

Un altre aspecte relacionat amb la demografia o, millor, amb la incidència que la diversitat d'origens de la presència humana té sobre la situació sociolingüística de les Balears és l'impacte provocat pels contingents de turistes que anualment ens visiten. És evident que les dimensions quantitatives que aquests contingents assoleixen (2004: 10.932.451; 2014: 13.579.265. Font: *Anuari de Turisme 2015*) afecten de manera considerable tant el paisatge lingüístic de les quatre illes com les interaccions humanes que s'hi produeixen.

10.3.

CONEIXEMENTS LINGÜÍSTICS

A l'EULIB2014, les dades sobre coneixements lingüístics es presenten des de dues perspectives. D'una banda, sabem la resposta negativa o afirmativa que els enquestats donen quan se'ls pregunta sobre si entenen i si saben parlar, llegir i escriure en una llengua determinada (respostes dicotòmiques). Però també se'ns ofereix la puntuació que s'autoatribueixen (de 0 a 10) en cada una de les quatre habilitats bàsiques (respostes graduades).

Aquesta informació es refereix al català, al castellà, l'anglès, el francès i l'alemany, encara que en aquest darrer cas, per un problema tècnic en el disseny del qüestionari, no es varen poder recollir les dades referides a les respostes graduades.

10.3.1. LLENGUA CATALANA

10.3.1.1. Respostes dicotòmiques

El domini de les quatre habilitats lingüístiques bàsiques varia segons a quina ens referim i és superior en referir-nos a les capacitats passives. En els extrems se situen la capacitat d'entendre'l parlat (19 de cada 20 enquestats ho afirmen) i, a l'altre extrem, la capacitat d'escriure'l (6 de cada 10). (Vegeu el quadre [AIII-155](#)).

L'escolarització sense la presència del català en el currículum d'una part de la població (l'autòctona de més edat i l'al·lòctona que no ha passat pel sistema escolar de les Balears) explica que la capacitat d'escriure-hi sigui l'habilitat amb menys presència entre els enquestats. La incidència d'aquest factor es manifesta en el fet que aquest coneixement descendeix en paral·lel a l'increment de l'edat, cosa que també ocorre en la capacitat de llegir-lo; és a dir, en les dues habilitats més necessitades d'escolarització, tant pels que la tenen com a llengua inicial (L1) com pels que l'han adquirida posteriorment (L2).

D'altra banda, aquest mateix índex ens el dona el fet que l'escriptura és l'habilitat que més s'ha incrementat durant el període que separa el moment de dur a terme les dues enquestes; l'any 2014 la proporció de població que ha estat escolaritzada amb el català com a matèria d'estudi i com a vehicular és més considerable que deu anys enrere.

Aquesta tendència no és diferent si observem exclusivament la població nascuda en territori de parla catalana.

En aquest grup, tots els valors de coneixements de català són, per raons òbvies, més elevats que en els altres, però la capacitat d'escriptura també és l'habilitat que hi està menys generalitzada; és l'única que no supera un 90%. (Vegeu el quadre [AIII-156](#)).

Les diferències entre el grup d'autòctons i els grups dels al·lòctons es donen sobretot en valorar les habilitats productives: parlar i escriure.

Si tenim en compte que, entre els enquestats nascuts a territoris de parla catalana, els que declaren tenir com a L1 el català (sol o conjuntament amb el castellà) representen el 70,7% i si els comparem amb les capacitats de comprensió i producció vistes fins ara, és evident que l'entorn social actual de les Illes Balears assegura que els que hi han nascut poden sentir-se capaços d'expressar-s'hi, tant oralment com, els que hi han estat escolaritzats darrerament, per escrit.

Això fa que entre els que han nascut en territori de parla catalana els coneixements de català siguin clarament més generalitzats que entre els nascuts a la resta de l'estat o a l'estranger. En primer lloc, ja hi ha la diferència en la llengua inicial (L1), molt baixa en els altres dos grups. A més, entre els primers, la capacitat d'expressar-se en català gairebé assoleix la totalitat dels entrevistats; en el cas de l'escriptura el domini no és tan general, efectes encara de la manca de presència del català en l'escolarització de la gent autòctona de més edat, tot i que vuit de cada deu entrevistats reconeixen la capacitat d'escriure-hi. (Vegeu el quadre [AIII-157](#)).

En els altres dos grups de procedència (nascuts a la resta de l'Estat o a l'estranger), l'adquisició de la capacitat d'expressar-se en català, encara que és lluny de generalitzar-s'hi, assoleix un important increment, en bona part gràcies al model escolar vigent en l'actualitat, que a més d'incidir sobretot en la població autòctona també afecta amb més o menys intensitat la població al·lòctona arribada a les Illes en edat escolar. Hem pogut veure que, per exemple, la capacitat d'escriure en català és reconeguda per un 83,9% del conjunt dels compresos en el grup de 15 a 29 anys, sense diferenciar-ne el lloc de procedència.

En analitzar els coneixements de català en relació amb els estudis que tenen les persones enquestades, es pot veure que com més alt n'és el nivell més creixen els coneixements de català. En les capacitats orals les diferències oscil·len entre 2,5 punts percentuals i 5,3; en canvi, en les capacitats escrites les diferències són més àmplies (entre 11,1 i 25,4 punts). (Vegeu el quadre [AIII-158](#)).

Amb relació als efectes de l'escolarització sobre els coneixements de català, la percepció sobre el domini que en tenen els que han estat escolaritzats a les Illes Balears i, en conseqüència, la incidència sobre alguns usos, és interessant veure com s'ha anat incrementat l'ús de la llengua catalana a l'hora de respondre les proves de matèries no lingüístiques (és a dir, totes les que no són de les assignatures de català, castellà i d'idioma estranger) de la selectivitat. Així, en un context favorable a la utilització escrita del català, encara que sigui optativa, com són aquestes proves, s'ha passat d'un 65,8%

d'aquests exàmens contestats en català l'any 2004 a un 82,6% el 2014 (dades del Centre de Documentació Sociolingüística: <http://cdsib.uib.es/el-catala-a-la-selectivitat-2017/>).

10.3.1.2. Respostes graduals

Pel que fa a coneixements lingüístics, l'opció entre la resposta positiva i la negativa quan es tracta de contestar sobre la pròpia capacitat fa desaparèixer molts de matisos amb relació al ventall de possibilitats i de nivell que hi ha darrere el conjunt de respostes.

La complementarietat de preguntes sobre el mateix aspecte que recullen una gradació quant a la valoració dels propis coneixements permet arribar a un dibuix més aproximat de la situació.

En una escala que va de 0 (absència de coneixement) a 10 (nivell màxim), les capacitats que s'atorguen els enquestats s'han establert tres grups: de 0 a 2 (coneixements nuls o molt baixos); de 3 a 7 (coneixements mitjans), i de 8 a 10 (coneixements alts). (Vegeu el quadre [AIII-159](#)).

En totes les habilitats, el grup majoritari és el que s'autoatorga la puntuació més elevada, superior en tots els casos a la suma dels que es puntuen amb valors menors, excepte en el cas de l'escriptura, en què els tres grups es distancien en només set punts percentuals. D'altra banda, es pot comprovar que en la capacitat de comprensió oral el valor relatiu dels que es puntuen entre 0 i 2 és pràcticament idèntic als que han respost negativament a les preguntes dicotòmiques (3,2%). En canvi,

en la capacitat d'expressió oral, els que es puntuen entre 0 i 2, superen en 8,2 punts percentuals els que deien no saber-ne (9,5%); contràriament, en les capacitats escrites una part important dels que havien respost negativament, no se situen ara dins el grup de puntuació més baixa: un 16,5% deien no saber llegir en català i un 38,1% deien que no hi sabien escriure.

Per tant, una part dels que responen negativament a preguntes dicotòmiques sobre coneixements de llengua catalana consideren que en tenen uns certs coneixements, encara que siguin molt baixos. D'altra banda, entre els que contesten afirmativament a les preguntes dicotòmiques el ventall de possibilitats que hi ha darrera aquesta resposta és més obert (en línies generals podem dir que es puntuen entre 3 i 10).

10.3.2. LLENGUA CASTELLANA

10.3.2.1. Valors dicotòmics

Els coneixements de llengua castellana segons l'EULIB-2014 són pràcticament generals entre tota la població enquestada. En el cas de les respostes dicotòmiques, tots els valors afirmatius superen el 99,4% (comprensió i expressió orals, 99,9%; comprensió escrita, 99,6%, i expressió escrita, 99,4%).

10.3.2.2. Valors graduals

Si observem els valors de cada un dels tres grups segons la puntuació que s'atorguen, en el grup amb puntuació més elevada (8, 9 i 10) s'hi situen en tots els casos més d'un

90% dels enquestats; excepte en el cas de l'escriptura, que s'hi situen a 1,2 punts per davall. En el grup amb puntuació més baixa, el percentatge més elevat és d'un 0,5%, i aquests valors es corresponen amb el percentatge dels que havien contestat que no entenien el castellà. (Vegeu el quadre [AIII-160](#)).

10.3.3. LLENGUA ANGLESA

L'elevada presència del coneixement de l'anglès entre la població de les Illes Balears s'explica per la seva funció de llengua de comunicació internacional, que en una comunitat orientada bàsicament al turisme esdevé quasi llengua franca, per la presència de població d'origen estranger que té aquesta llengua com a pròpia, per la presència obligatòria en molts de sistemes escolars, propis i externs, i en l'activitat de recerca internacional.

Al voltant de sis de cada deu entrevistats manifesten tenir coneixements d'anglès, amb un ventall de més de 10 punts de diferència entre els extrems (la comprensió oral, 68,7%, i l'expressió escrita, 55,2%).

10.3.3.1. Valors dicotòmics

La major extensió dels coneixements declarats d'anglès se situen entre els grups de població jove i van reduint-se com més augmenten els anys dels grups. Sens dubte, aquest fet s'explica per una major presència de l'anglès com a matèria en el sistema escolar obligatori i una major oferta d'ensenyament extraescolar i de presència ambiental durant el procés de socialització dels grups més joves. Així mateix, entre la

població dels més grans, és més baixa que en altres grups la presència d'estrangers, els quals poden aportar un coneixement d'anglès com a llengua pròpia o llengua de relació habitual.

En aquest sentit, es veu que entre els estrangers el grau d'extensió de coneixements d'anglès són superiors a la resta de grups de procedència territorial, tant dels nascuts en territori de parla catalana com dels procedents de la resta de l'Estat: ambdós grups se situen per davall de la mitjana. Si consideram que els residents a les Illes Balears que han nascut al Regne Unit, Irlanda, Malta, els Estats Units i el Canadà segurament són anglòfons, hem de tenir en compte que, segons dades de l'Ibestat, el 2015 representaven el 8,3% dels estrangers.

D'altra banda, la formació acadèmica és, lògicament en les circumstàncies que hem descrit, una variable lligada al coneixement de l'anglès. Així, entre els que tenen una formació superior, totes quatre habilitats bàsiques –segons les respostes donades– són assolides per més de tres quartes parts dels enquestats. En canvi, entre els que tenen únicament estudis primaris, cap d'aquests valors, excepte la comprensió oral, supera un 30%. (Vegeu els quadres AIII-161, AIII-162 i AIII-163).

10.3.3.2. Valors graduals

En el cas de l'anglès, però, el grau de coneixement no assolix els nivells declarats que tenien els corresponents a les dues llengües oficials. Entre els que afirmaven que en tenien coneixements, els que es puntuaven amb els valors superiors (de 8 a 10) formaven els grups majoritaris

de població, sobretot pel que fa al castellà. En canvi, en el cas de l'anglès, aquests en cap cas no arriben a formar un grup que suposi més d'un 16% de la població total (entre un 15,7% en el cas de la comprensió oral i un 10,7% pel que fa a l'escriptura). De fet, per exemple, en expressió oral, els que es qualifiquen amb les notes superiors representen un 21% dels que han dit que sabien parlar en anglès. Cal recordar que al voltant d'un 2% dels residents a les Illes Balears han nascut en territoris de llengua anglesa. (Vegeu el quadre AIII-164).

10.3.4. LENGUA FRANCESA

La llengua francesa també ha format part del currículum acadèmic d'una part de la població de les Illes, sobretot el corresponent a l'ensenyament secundari. D'altra banda, també ha estat llengua de comunicació internacional i, en alguns casos, també és llengua primera o segona d'una part de la població d'origen immigrant, que procedeix dels estats pròpiament francòfons o que en un altre temps formaren part de les colònies franceses. Així i tot, en algun d'aquests aspectes, el francès ha cedit presència en favor de l'anglès i en les dades que posseïm n'hi ha un reflex.

10.3.4.1. Valors dicotòmics

A diferència dels coneixements de l'anglès, els de francès estan més poc estesos entre els grups dels joves. El retrocés de la seva presència com a matèria d'ensenyament, tant en l'escolarització obligatòria com fora de l'àmbit escolar, i com a llengua de comunicació internacional, arran de

l'expansió que hi ha tengut l'anglès, en deu ser la causa principal.

Com passava amb l'anglès, els residents d'origen estranger tenen uns coneixements superiors de francès amb relació als altres dos grups de procedència. Tot i així, encara que entre els estrangers la diferència de percentatge de persones que saben anglès i el de persones que saben francès és molt major que la que hi ha en el grup dels nascuts en territori de parla catalana i en el dels nascuts a la resta de l'Estat. Segons les dades que ens ofereix l'Ibestat en relació amb l'estat de naixement dels residents a les Illes, podem comptar que prop d'un 4% dels residents nascuts a l'estranger procedeixen de territoris francòfons.

De la mateixa manera, la major formació acadèmica suposa també uns majors coneixements de francès. (Vegeu els quadres [AIII-165](#), [AIII-166](#) i [AIII-167](#)).

10.3.4.2. Valors graduals

Els enquestats que s'autoatribueixen uns coneixements elevats de francès no arriben a un 10% del total de la població. De fet, en la capacitat d'expressió oral representen un 23% dels que han dit que el saben parlar. Aproximadament un 1% de la població procedeix de territoris francòfons. (Vegeu el quadre [AIII-168](#)).

10.3.5. LENGUA ALEMANYA

L'alemany, tot i ser una llengua molt present en el paisatge lingüístic de determinades zones, no té uns coneixements tan estesos com l'anglès o el francès. L'habilitat més estesa és, com en les altres llengües, la comprensió oral, però no arriba a un 20% del total, i la menys estesa –també com en la resta de llengües–, l'expressió oral, que està cinc punts percentuals per davall. Les raons d'aquesta situació respecte al francès i a l'anglès són diverses, però hi deu tenir un pes considerable que no hagi format part del currículum escolar o que, en els casos en què és present, sigui generalment com a segona llengua estrangera. Així i tot, com passava amb l'anglès, les franges d'edat més joves són on els coneixements d'aquesta llengua tenen una major presència.

Entre els nascuts a l'estranger és on l'alemany té una presència més elevada. En aquest sentit, convé tenir en compte que els nascuts en zones germanòfones representen un poc més d'un 10% dels estrangers; per tant, tenen una incidència molt directa en el valor general: un 36% dels que diuen que hi saben parlar són d'aquest origen (en canvi en el cas del francès o de l'anglès, els equivalents només hi representen un poc més d'un 10%).

Els coneixements d'alemany també s'incrementen paral·lelament al nivell d'estudis, encara que en el cas d'aquesta llengua, les diferències entre els enquestats que tenen estudis primaris i els que en tenen de secundaris són més reduïdes. (Vegeu els quadres [AIII-169](#), [AIII-170](#) i [AIII-171](#)).

10.4.

LLENGUA INICIAL, LLENGUA D'IDENTIFICACIÓ I LLENGUA D'ÚS HABITUAL

En situacions sociolingüístiques semblants a les de les Illes Balears, és freqüent que els ciutadans, o una part dels ciutadans, canviïn de llengua, tant durant períodes curts de temps (al llarg del dia, per exemple) com en períodes més llargs. Aquests canvis poden consistir en canvis en l'ús segons l'interlocutor amb qui es relaciona o la situació en què es troba, el grau d'identificació amb una llengua, el nombre de llengües en què és capaç d'expressar-se, etc. Per això, resulta útil conèixer com es produeixen aquests canvis.

Entre altres recursos, s'ha recorregut a la distinció entre tres conceptes referits a la relació de l'individu amb les llengües. D'una banda, hi ha la llengua inicial (o primera, materna...), que fa referència a la llengua en què va començar a parlar quan era infant i que serà, evidentment, sempre la mateixa (L1). De l'altra, la llengua d'identificació (o pròpia), que és la llengua que considera com la seva llengua, la qual pot canviar al llarg del procés vital (LP). I en darrer lloc, la llengua habitual, que fa referència a la llengua que més utilitza en les activitats quotidianes (LH). En lloc d'una sola llengua, pot haver-hi individus que hagin d'indicar-ne més d'una en el cas de l'L1 i l'LP, encara que en la majoria de casos la resposta més freqüent sigui una de sola, no necessàriament la mateixa. En el cas de l'LH, és freqüent que al llarg del

dia les persones que estan capacitades per a l'ús de més d'una llengua ho facin. Tot i això, sol ser freqüent que l'ús d'una predomini sobre l'ús d'una altra o de més.

En el conjunt de les Balears, la llengua que té una major presència en les tres variables és el castellà, encara que en cap cas no arriba a un 50%. La llengua catalana se situa uns deu punts percentuals per davall.

El fet que com a llengua d'identificació o pròpia (LP) la presència del català s'incrementi en dos punts i mig indica que una part dels ciutadans que tenien com a L1 una llengua que no era el català, amb el pas del temps l'han passada a valorar com la seva llengua. Per tant, la llengua catalana té un cert poder d'atracció que fa que li sigui positiva la diferència entre els que, tot i tenir-la com a L1, la deixen de considerar la seva llengua (LP) i els que sense tenir-la com a L1 la incorporen com a LP. Els que la tenen com a L1 –sola o juntament amb el castellà– representen un 41,5%, mentre que són un 45,1% els que, en una de les dues opcions, la consideren la seva llengua (LP).

D'altra banda, l'ús exclusiu del català com a llengua d'ús habitual (LH) baixa per davall el nombre dels que la tenen com a L1. No és un fet estrany, sobretot si tenim en compte la composició demolingüística de la nostra societat, en què abunden persones de característiques lingüístiques molt diferents i que sovint fa necessari el canvi de llengua en un sentit o en un altre. Així i tot, l'opció que indica una freqüència d'ús equilibrat de castellà i català només assoleix, per poc, un de cada deu individus enquestats. (Vegeu el quadre AIII-172).

Les mateixes tendències es manifesten en la franja dels joves. El valor més alt referit al català és el que l'indica com a llengua d'identificació o pròpia (LP) i el més baix el de llengua habitual (LH) en solitari; ara bé, si afegim a aquests també els que hi situen amb el mateix pes les dues llengües els resultats més elevats són els de llengua habitual i de llengua d'identificació (41,4% i 41,0%, respectivament), mentre que la llengua inicial es manté en darrera posició; això sí, a poca distància (39,3). (Vegeu el quadre [AIII-173](#)).

Si miram la variació que es produeix en aquest sentit en cada una de les illes, podem comprovar que en totes el català com a llengua d'identificació (LP) experimenta un lleuger augment amb relació al valor que té com a llengua inicial (L1). Aquest creixement es produeix bàsicament a partir de les reduccions que experimenten en aquest sentit les opcions de castellà i d'altres llengües. D'altra banda, l'únic cas en què el valor de la combinació català-castellà equilibrada assoleix valors superiors a un 5% és com a llengua habitual. (Vegeu el quadre [AIII-174](#)).

Entre els nascuts en territori de parla catalana es produeix un increment important del nombre dels enquestats que, sense tenir el català com a L1, la reconeixen com a LP. La mateixa diferència en sentit contrari es produeix amb relació a la presència del castellà, que també redueix en aquest grup la presència com a llengua habitual, que segurament passen al grup dels que diuen que la seva llengua habitual són el castellà i el català.

Els que han nascut a l'estranger són els que presenten més diferència entre el valor que té el castellà com a L1 i el valor que li donen quan es refereixen a la llengua que consideren habitual. Hi ha un 20% d'estrangers que no tenen el castellà com a L1 i diuen que la tenen com a llengua habitual; en canvi, referits al català aquesta població presenta uns valors que es mouen en les tres categories al voltant d'un 5%. Aquestes dades evidencien que el procés d'integració dels estrangers es fa mitjançant el castellà. (Vegeu el quadre [AIII-175](#)).

Segons el grau d'autoctonicitat de la composició familiar dels enquestats es pot observar un procés interessant. Quan l'enquestat ha nascut en territoris de parla catalana i els dos progenitors també (E+P+M), el valor que té com a L1 és alt (més de 8 de cada 10 diuen tenir-hi el català), es manté com a LP i descendeix sensiblement com a LH a favor de l'opció bilingüe.

En canvi, quan l'enquestat i un dels progenitors han nascut en territori català i l'altre fora (E+P/M), el valor que com a L1 es baix (només 1 de cada 4 hi té el català) i s'incrementa com a llengua d'identificació (4 de cada 10). El català com a L1 dels que tenen els dos pares de fora (E) té un valor molt baix (només 4 de cada 100), però es triplica com a llengua d'identificació. Per tant, podem veure que en el cas dels fills dels matrimonis de procedència lingüística mixta el català és poc present com a llengua inicial, però posteriorment s'incrementa quan, ja de grans, es tracta d'identificar-s'hi o, encara que en menor grau, d'usar-lo habitualment. Els fills de matrimonis en què els dos membres són

immigrants (E) tenen només una presència gairebé simbòlica del català com a L1 i no millora gaire en els altres dos usos de la llengua. (Vegeu el quadre [AIII-176](#)).

10.5.

Usos

A l'EULIB-2014 hi ha diversos ítems relacionats amb els usos en diferents àmbits i situacions (família, entorn escolar o laboral, relacions institucionals, lleure, etc.).

10.5.1. USOS PER ILLES

En el capítol 7 de l'EULIB-2014 ("La realitat i l'evolució de les Illes Balears a partir dels grups d'origens i usos lingüístics"), s'hi analitza el pes relatiu que tenen els diferents grups sociolingüístics, formats a partir de la llengua inicial i la freqüència d'ús del català en deu àmbits pertanyents a relacions familiars i a relacions fora de la llar. (Vegeu el quadre [AIII-177](#)).

Els qualificats com a "predominants" són els que declaren usar la llengua corresponent (el català o el castellà) sempre o predominantment en el conjunt d'àmbits analitzats.

Els alternadors són els que declaren que usen el català de manera considerable en el conjunt d'àmbits analitzats, amb independència de quina sigui la seva llengua inicial. La majoria, gairebé la meitat, dels integrants d'aquest grup són d'origen lingüístic català i quasi una

tercera part tenen el castellà com a llengua inicial (EULIB-2014,108-109).

A Menorca i a Mallorca sense la capital, el grup predominant és el dels que tenen el català com a llengua inicial i que usen predominantment el català en les situacions més habituals. En canvi, a Palma i a Eivissa i Formentera predominen clarament els que són de llengua inicial castellana i que usen de manera predominant aquesta llengua.

D'altra banda, cal referir-se al fet que entre els nascuts a l'àrea lingüística catalana la majoria (78,6%) són usuaris predominantment del català, ja siguin de llengua inicial catalana (50,6%), no catalana (3,6%) o alternadors (22,6%). En canvi, entre els que han nascut fora de l'àrea lingüística catalana la suma se situa en l'11,8% (els alternadors en són la majoria, 8,9%). (Vegeu el quadre [AIII-178](#)).

10.5.2. USOS FAMILIARS

Segons les dades de l'EULIB-2014, hi ha més enquestats que usen el català amb els fills que no que l'usaven amb els seus progenitors. L'increment es produeix a costa del descens entre els que amb els progenitors usaven combinacions de català i castellà (per exemple, els que feien servir indistintament les dues llengües) i els que hi usaven altres llengües. (Vegeu el quadre [AIII-179](#) i [AIII-180](#)).

10.5.3. USOS INTERPERSONALS

Una situació que pot ser bastant freqüent a les Illes Balears és que en una conversa

iniciada en una llengua determinada (ja sigui el català o el castellà) l'interlocutor respongui en l'altra i que, per tant, el que ha iniciat la conversa hagi d'optar per mantenir la llengua inicial o per canviar a la llengua de l'interlocutor. La tria entre una opció o una altra no és aleatòria, sinó que hi intervenen factors diversos, com poden ser el domini de l'altra llengua, la valoració social predominant de les dues llengües, la jerarquia o ascendència social entre els dos interlocutors, etc.

En el cas de les Illes Balears els que inicien una conversa en català i canvien al castellà quan els responen en aquesta llengua són molt més que els que la inicien en castellà i quan es troben en una situació paral·lela canvien al català. La diferència s'ha incrementat durant la darrera dècada, segons les dades de les dues enquestes de referència. (Vegeu el quadre [AIII-181](#)).

En l'opció 3 (altres situacions), s'hi inclouen bàsicament els que diuen que mai inicien converses en aquesta llengua, cosa que indica que un de cada quatre entrevistats no inicia mai cap conversa en català. No arriben a un de cada deu els que diuen que mai no comencen cap conversa en castellà.

Així i tot, cal tenir en compte que entre els entrevistats nascuts en territori de parla catalana, molt majoritàriament canvien al català quan, en iniciar la conversa en castellà, l'interlocutor respon en català. Cal assenyalar que com més component autòcton familiar té, més elevat és el canvi al català. (Vegeu el quadre [AIII-182](#)).

L'ús que cada un dels enquestats fa del català i del castellà no és regular ni

uniforme en totes les situacions, sinó que varia segons diverses circumstàncies. Al qüestionari de l'EULIB-2014 (i també en el de l'ES2004) hi havia algunes preguntes que feien referència als usos en determinats àmbits relatius al comerç, les administracions públiques, l'entorn extrafamiliar immediat, etc.

Agrupant en "més català" i "més castellà" els que contestaven que només usaven el català o més el català que el castellà, d'una banda, i els que deien que usaven només el castellà o més el castellà que el català, de l'altra, podem veure que en tots els casos es mostra un ús més freqüent del castellà que no del català. A l'hora de valorar aquests resultats, però, hem de tenir en compte que un 20% dels enquestats no poden fer ús del català perquè no el saben parlar. Per tant, per aquest conjunt de persones, no es tracta d'una tria entre l'ús d'una llengua o l'altra, sinó de la impossibilitat d'usar-la. (Vegeu el quadre [AIII-183](#)).

La situació en què els enquestats utilitzen més el català és quan es relacionen amb l'Administració local; així i tot, l'ús del castellà també en aquest cas és superior. El major ús del castellà es produeix en les relacions amb les grans superfícies comercials; en canvi, en el petit comerç és on l'ús del català ocupa la segona posició quant a major freqüència. Amb els clients (la pregunta també incloïa "usuaris") és on es produeixen uns resultats més diferents de la resta: la resposta que fa referència a l'ús equilibrat de les dues llengües és on assoleix un nivell més alt, alhora que també arriben a una quarta part les que donen respostes que hem classificat

com a “altres”; una part d'aquests “clients i usuaris” poden ser turistes o altra gent de pas, la qual cosa provoca aquest allunyament respecte de les altres situacions.

Diverses preguntes relatives als usos coincideixen amb preguntes semblants a l'ES2004, per la qual cosa es pot veure quins canvis s'han produït en els resultats entre les dues enquestes. (Vegeu el quadre [AIII-184](#)).

En general, s'ha produït un retrocés en els valors d'ús del català en totes les situacions analitzades, excepte en els casos de les grans superfícies comercials i de la relació amb els veïns. En ambdós casos, però, la variació és insignificant i provocada per un retrocés de l'ús equivalent de les dues llengües o de l'opció “altres”. Una de les causes d'aquest retrocés es deu trobar en les modificacions de població.

Si observam quins són els usos que fan els enquestats que han nascut en territoris de parla catalana, podem veure que naturalment els usos de català s'incrementen sensiblement. Cal tenir en compte que, entre aquest grup de població, la capacitat de parlar en català és reconeguda per gairebé la totalitat dels enquestats (98,9%). (Vegeu el quadre [AIII-185](#)).

En aquest cas, els valors d'ús freqüent del català sempre són superiors als corresponents de castellà. L'ús més elevat del català torna a ser en les relacions amb l'Administració local i és en les grans superfícies, una altra vegada, on el castellà té una major presència.

Fora d'aquests usos relatius a les relacions interpersonals, es pot destacar la resposta que donen els enquestats quan se'ls pregunta en quina llengua escriuen les seves notes personals. En aquest cas, el castellà de manera exclusiva o majoritària l'utilitzen gairebé un 67% dels enquestats. De tots els casos vistos és on el castellà assoleix un ús més elevat. Sens dubte, la manca d'escolarització en català i la incapacitat d'escriure-hi, com hem vist, influeixen directament en aquest resultat. Fins i tot entre els nascuts en territoris de parla catalana, un 52% diuen que usen el castellà. Ara bé, en l'enquesta del 2004 els que en la mostra total deien que usaven el català representaven un 72,8% enfront del 66,9% del 2014. Aquest retrocés de gairebé sis punts s'explica per l'increment dels que usen sobretot el català (4 punts percentuals) i els que usen les dues llengües indistintament (2 punts).

Referències bibliogràfiques

Anuari del turisme de les Illes Balears 2015. Fundació Gadeso. 2015. En línia: <http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/cd2/archives/caib0121.dir/caib0121.pdf>

El català a selectivitat 2017. Centre de Documentació Sociolingüística de les Illes Balears. Universitat de les Illes Balears. En línia: <http://cdisib.uib.es/el-catala-a-la-selectivitat-2017/>

Enquesta d'usos lingüístics a les Illes Balears 2014. Anàlisi. Palma: Conselleria de Cultura, Participació i Esports (Govern de les Illes Balears), Departament de Cultura (Generalitat de Catalunya), Universitat de les Illes Balears, 2017. En línia: <http://cdisib.uib.cat/>

Enquesta sociolingüística 2003. Coneixements lingüístics, usos i representacions de la població de les Illes Balears. Conselleria d'Educació i Cultura (Govern de les Illes Balears). En línia: http://cdisib.uib.cat/files/2018/06/Enquesta_Sociolingüística_2003.pdf

Població. Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat). Dades en línia: <https://ibestat.caib.es/ibestat/estadistiques/poblacio>

REQUADRE III-1.

EL PLA DE CULTURA DE LES ILLES BALEARS

BERTA SUREDA

El Govern de les Illes Balears està elaborant el primer document estratègic en matèria de cultura com a instrument que vol esdevenir una eina i full de ruta al servei de la ciutadania en relació amb el disseny de les polítiques públiques que han d'orientar el present i el futur de les manifestacions culturals a les Illes Balears.

En aquest sentit, el Pla de Cultura 2017-2027 ha de servir per contextualitzar i definir les polítiques culturals i es concep com un document obert, avaluable, flexible i transformable que cerca el consens, la viabilitat i la perdurabilitat.

El Pla de Cultura també vol ser el punt de partida del procés participatiu que impulsarà la Conselleria de Cultura, Participació i Esports del Govern Balear amb l'objectiu d'obrir interrogants i qüestions, debatre, reflexionar, analitzar temàtiques i conceptes i elaborar noves propostes des d'una mirada crítica i alhora constructiva. Aquest procés té l'objectiu d'implicar la ciutadania en la identificació dels reptes i les oportunitats per situar la cultura al centre de la vida quotidiana i implicar-la, per tant, en la creació de polítiques, estratègies i accions que suposin un canvi de paradigma i de model en la cultura de les Balears. La metodologia utilitzada en el Pla de Cul-

tura (PdeC) es vehicularà i vertebrarà, doncs, a través del mètode participatiu.

VISIÓ I VALORS

El PdeC té una visió de la cultura com a un dret irrenunciable, com a bé públic i comú, i com a forma de vida col·lectiva. En aquest context, la Conselleria de Cultura, Participació i Esports, juntament amb la resta de conselleries i d'institucions públiques, ha de vetllar per l'accés de la ciutadania a la informació, la cultura i als béns culturals i ha de fomentar el desenvolupament de processos culturals per a la gent i amb la gent.

Cap a un canvi de paradigma

Som davant un canvi de paradigma? En els últims temps es parla sovint d'economia del bé comú i de sistemes financers alternatius, es parla de democràcia oberta i participativa, de noves formes de governança, de corresponsabilitat entre les institucions i la ciutadania en la presa de decisions, de la cultura com a dret i de la cultura com a bé comú. Per tant, som davant un canvi de paradigma i el repte és abordar-lo amb el valor que suposa compartir, i, fins i tot, cedir els espais de decisió a la ciutadania.

Proposar un nou model de política cultural (i de polítiques en general) passa, en primer lloc, per situar les persones al centre d'aquestes polítiques, en tota la seva diversitat de procedències, experiències i inquietuds. Un govern ha de governar, pot fer-ho sol o pot fer-ho en

contextos participatius, creant estructures adequades de participació. El dret a la cultura és el dret d'accés i participació de les comunitats, però també ho és el dret d'accés a les normes que elaboren i avaluen polítiques culturals.

Les condicions i el valor de treball creatiu

El dret d'accés a la cultura significa també el dret d'accés a la creació, tal com afirma la Unesco quan recomana que els estats membres facilitin les condicions necessàries perquè artistes i professionals de la cultura puguin exercir les seves responsabilitats en igualtat de condicions amb la resta de la ciutadania, preservant la seva inspiració creadora i la seva llibertat d'expressió.

Per tant, resulta essencial articular mecanismes que s'adaptin a la diversitat del teixit cultural i les seves carències, evitant que sigui el teixit cultural que s'adapti a mecanismes creats sovint al marge de l'experiència dels que els han d'utilitzar per treballar pel bé de les comunitats.

D'altra banda, cal repensar les indústries culturals i creatives des del convenciment que la cultura desborda àmpliament la seva faceta economicista i que els indicadors del retorn social de la cultura han de formar part de les polítiques i les actuacions en aquest àmbit. També cal repensar-les des de les noves economies, les noves formes d'organització, la sostenibilitat i bones pràctiques. És en el marc d'aquesta doble mirada, des de la

dimensió social i ciutadana de la cultura i des de la productiva i professional, així com des de la interacció entre totes dues, que és necessària l'estreta col·laboració entre els departaments de cultura i indústria.

Essencialment, la cultura a les Balears requereix un nou model que posi el focus en el retorn social de la cultura per davant de la seva instrumentalització. Ha de treballar per a la consolidació i el reforç de tots els espais, equipaments, entitats, associacions i en general de tot el teixit cultural comunitari i de base. Requereix un treball de baix a dalt i on la institució sigui un agent més en el disseny de les polítiques culturals.

Des del Govern es vol vetlar perquè els creadors, així com els treballadors de la cultura, desenvolupin la seva feina en les condicions adequades i es valori, per tant, la importància de la seva tasca en un àmbit, la cultura, que és un bé per al conjunt de la societat.

Polítiques culturals adreçades al conjunt de la ciutadania

Per garantir el dret d'accés a la cultura per al conjunt de la ciutadania cal, en primera instància, garantir que l'educació en les arts i la cultura tenguí més rellevància en els programes escolars, des de la igualtat d'oportunitats per a tothom, i com a eina clau per millorar la capacitat de crítica dels joves, incentivar l'interès en els processos culturals i evitar que esdevinguin mers consumidors passius de la cultura.

Però cal treballar per adreçar-se al conjunt de la ciutadania, garantir-ne l'accés al coneixement i fomentar la participació activa en el conjunt de les manifestacions culturals. Des d'aquesta perspectiva, el PdeC es fonamenta sobre la base dels propòsits següents:

1. Fer de l'accés a la cultura i a la informació un dels eixos centrals de les polítiques públiques en general i de les culturals en particular.
2. Generar espais de diàleg i cooperació entre la ciutadania i entre els actors que configuren el teixit cultural de les Illes Balears.
3. Enfortir i intensificar els vincles entre educació i cultura.
4. Situar la cultura en el centre de la vida quotidiana de tota la ciutadania: superar les nocions del ciutadà com a consumidor i promoure'n la participació activa com a motor de canvi i de desenvolupament social.
5. Establir les condicions adequades per a la investigació, la creació, l'experimentació, la producció, la difusió i la participació activa en la vida cultural de la nostra societat, en els marcs del respecte per la diversitat i des de l'intercanvi i el diàleg entre Illes, amb altres territoris de parla catalana i de l'àmbit nacional i internacional.
6. Posar els mitjans per garantir a la ciutadania l'accés democràtic als equipaments, generar espais de coparticipació i relacions de transparència i reciprocitat.
7. Fomentar les relacions de proximitat entre els equipaments culturals públics i la ciutadania per establir noves formes de difusió de la informació i el patrimoni que custodien.
8. Crear les eines per garantir el compliment del PdeC i l'assoliment dels objectius a curt, mitjan i llarg termini: Observatori i Consell de la Cultura.
9. Fomentar els valors democràtics de solidaritat, respecte a la diversitat, a la discrepància i a la diferència a través de la participació en la vida cultural.
10. Implicar la joventut en totes les polítiques culturals. Intentar que l'hàbit cultural formi part de la quotidianitat en arribar a l'edat adulta.
11. Promoure la igualtat d'oportunitats en la participació de les dones i els homes en les activitats culturals i lúdiques que tinguin lloc a la comunitat autònoma.
12. Garantir un ecosistema cultural equilibrat, on el teixit cultural de base, les indústries creatives, les iniciatives que proposen noves formes d'economia en cultura i el mapa d'institucions públiques i privades conformin un escenari cultural plural, divers, lliure i dinàmic.

13. Respectar, reconèixer i valorar la tasca dels creadors, els agents i els diversos actors que treballen en l'àmbit de la cultura.
14. Entendre els beneficis que les activitats culturals generen en termes de retorn social: millorar l'accessibilitat dels ciutadans a la cultura, garantir la capacitat de realització i consolidació dels projectes.

Cultura i territori

És essencial incloure la participació des de la territorialitat per identificar i treballar des de les especificitats, les particularitats i la diversitat de territoris i de formes de vida. El Pla de Cultura parteix de la visió que la cultura sorgeix de les comunitats i que hi ha de retornar, a les comunitats, i que aquesta cultura pròpia és una eina essencial per al diàleg, la interacció i la transformació social.

Cal fomentar, donar visibilitat i impulsar iniciatives comunitàries i circuits culturals al llarg del territori, treballant des de la gestió compartida entre les comunitats que produeixen la cultura i la institució que genera accions per fer-les créixer i que haurà de promoure l'articulació i la interacció entre les organitzacions.

Amb l'objecte d'articular les polítiques amb les estratègies territorials caldrà augmentar la col·laboració entre administracions (consells insulars i ajuntaments) per desenvolupar accions culturals a llarg termini, paral·lelament a les activitats puntuals i festives.

ELEMENTS PER LA DIAGNOSI DE LA CULTURA A LES ILLES BALEARS

Per obtenir una imatge completa de la situació actual de la cultura a les Illes Balears, s'ha optat per una anàlisi descriptiva DAFO. Aquest mecanisme permet tenir una visió general dels punts forts i febles en el moment de l'elaboració del pla i assenyalar quins són els reptes als quals ha de fer front el document present i establir una temporalització d'objectius.

En aquest sentit, s'han utilitzat diverses fonts:

- Dades aportades pels equipaments públics i els diferents departaments de la conselleria.
- Dades aportades per altres entitats i institucions.
- Dades estadístiques, com ara variables qualitatives, extretes d'entrevistes, que han estat fonamentals per aprofundir en el coneixement de la situació de la cultura i de les polítiques culturals que es poden desenvolupar des de l'àmbit autonòmic.

L'anàlisi DAFO (debilitats, amenaces, fortaleces i oportunitats) permet distingir entre els punts febles i forts interns (debilitats i fortaleces) i externs (amenaces i oportunitats).

Fortaleces

- Les particularitats de la nostra llengua i cultura pròpies marquen un fet dife-

rencial com a potenciadors dels valors culturals.

- Les Illes Balears formen part d'un territori amb una llengua i cultura pròpies. L'actitud social general en relació amb aquest fet és receptiva i participativa en grans sectors.
- La creació artística a les Illes Balears és de qualitat elevada i es disposa d'artistes que suposen un referent internacional.
- L'entorn paisatgístic i patrimonial té un gran potencial per a la pròpia creació artística i la seva difusió.
- La Ràdio Televisió Pública de les Illes Balears (IB3) és un ens autònom gestionat per persones independents que han posat la cultura com a valor primordial en els continguts. Garantir una informació veraç, independent i un model de televisió pública plural, obert, lliure i democràtic és una de les eines més potents que pot disposar i ha de tenir una societat lliure, democràtica i madura.
- Les Balears són una terra d'acollida i d'aquesta manera hi conviuen cultures molt diverses que enriqueixen el teixit sociocultural de les Illes. La llengua catalana, com a llengua pròpia de les Illes, i la cultura pròpia, així com el sentiment d'identitat amb el país d'acollida, han d'esdevenir eines d'integració i cohesió social.
- Les Illes Balears disposen d'un total de 3.583 béns inscrits com a béns

d'interès cultural (BIC). La gestió d'aquests béns és competència dels consells insulars.

Oportunitats

- Cal crear un observatori de la cultura de les Illes Balears per tenir una compilació exhaustiva d'estadístiques que descriguin el sector cultural.
- Amb el mateix objectiu, s'ha de crear un mapa d'equipaments culturals de les Illes Balears.
- Es poden utilitzar les xarxes socials com a eina de proximitat amb la ciutadania i crear teixits d'informació com a instrument estratègic per potenciar la presència, el prestigi i el coneixement internacional de les Illes Balears i la nostra llengua i cultura.
- És necessari reforçar la transparència de les comissions independents de valoració i de programació per als projectes que reben suport institucional.
- S'han d'establir mesures per fer dels patronats, institucions més accessibles, democràtiques i transparents.
- Són necessàries clàusules laborals, lingüístiques i de gènere com a requisits per a les empreses culturals que volen accedir als ajuts públics o establir contractes amb l'Administració.
- S'han d'establir sistemes d'avaluació i anàlisi del retorn social de les activitats culturals fetes amb subvencions

públiques per analitzar, avaluar i millorar el sistema d'ajuts a entitats culturals, creadors i agents culturals de les Illes Balears.

Debilitats

- Les Illes Balears són a la cua dels llocs visitats per turistes residents a l'Estat espanyol per motius culturals, representen tan sols un 0,8% (any 2015) dels viatges totals que es fan a les Illes Balears.
- Només un 3% del total de les empreses establertes a les Illes Balears es dediquen a l'activitat econòmica cultural (any 2016).
- Només un 3% dels ciutadans de les Illes Balears estan ocupats dins el sector cultural (any 2015).
- La despesa mitjana per habitant en relació amb consum cultural no és de les més elevades de l'Estat espanyol, i són 287 euros, la majoria destinats a "equips i accessoris audiovisuals de tractament de la informació i internet".
- Les Illes Balears estan molt per davall en comparació amb altres comunitats en el fet de disposar de museus i col·leccions museogràfiques, en total 57.
- Molts artistes i professionals de la creació es traslladen a altres indrets que disposen d'una major indústria cultural que la que tenim a les Illes Balears per ampliar els seus horitzons i oportunitats professionals.
- La pirateria i la multiplicitat d'ofertes d'oci actuen en algunes ocasions com a barrera per accedir a continguts de més qualitat.
- Els idiomes d'ús preferent per als "consumidors" de cultura són el castellà i l'anglès, relegant així el català a un ús més minoritari.
- La majoria de produccions culturals estan fetes per homes i com a agents protagonistes el gènere masculí també és majoritari, reproduint estereotips de gènere que dificulten el tracte igualitari entre homes i dones.
- Existeix una gran colonització cultural en el sentit que les cultures que disposen d'una major infraestructura i de poders fàctics més forts tenen major capacitat expansiva a diferència de la cultura pròpia de les Illes Balears.
- La diversitat cultural existent a les Illes Balears demana polítiques d'inclusió i de cohesió social emprant la llengua i la cultura pròpia de les Illes com a eines d'inclusió i cohesió.

Amenaces

- No tots els ciutadans tenen un accés a la cultura fàcil, lliure i en igualtat de condicions per a tothom.
- Hi ha un nivell baix en els hàbits de lectura i compra de llibres respecte a altres ciutats de l'Estat espanyol.

- Es detecta una manca de reconeixement social a la indústria cultural com a element dinamitzador de la societat i l'economia il·lenca, creadora de llocs de feina i d'activitat.
- Hi ha precarització dels llocs de feina del sector cultural a causa de la precarietat dels pressuposts públics dedicats a cultura.

EIXOS ESTRATÈGICS

El Pla de Cultura és també participació. Per això, en el transcurs del seu disseny s'han organitzat jornades de debat i diagnòsi que han servit per reforçar les línies mestres que han de guiar el desenvolupament del Pla de Cultura i que són: la vinculació de la cultura amb l'educació; el foment de les cultures de proximitat i dels projectes de retorn social; la necessitat d'espais i d'equip per a la recerca i la creació artístiques, i les noves governances lligades a una gestió cultural més democràtica i transparent i la projecció internacional i en xarxa.

El Pla de Cultura es desenvolupa sota aquests principis:

- Per unes institucions culturals més obertes i transparents.
- Cap a un model basat en la cultura com a dret i en el retorn social de la cultura, per davant d'indicadors estrictament quantitius.
- Unes polítiques basades en el dret de les comunitats ciutadanes,

sense exclusions, a participar en els processos i les institucions culturals de manera permanent.

- Cap a unes polítiques culturals transformadores que proposin nous marcs i contextos per enfortir i fer créixer el teixit cultural.
- Unes polítiques que abordin les diferents economies de la cultura.

Aquests principis estan articulats al voltant de sis eixos que atorguen unitat i coherència i possibiliten una perspectiva transversal dels fets i dels processos culturals:

- EIX 1. Plataformes de participació ciutadana en l'àmbit de les polítiques culturals.
- EIX 2. Institucions obertes, accessibles i participatives.
- EIX 3. Un teixit cultural enfortit i divers.
- EIX 4. Les diferents economies de la cultura.
- EIX 5. Cultura i ciutadania.
- EIX 6. Cultura i gènere (eix transversal).

És a partir d'aquests eixos que es vol arribar al document definitiu del Pla de Cultura de les Illes Balears i que, en definitiva, es volen assolir els diferents objectius. Cal, però, tenir en compte que els grans reptes hauran de ser: garantir l'accés a la cultura en condicions d'igualtat per a tota la ciutadania,

contribuir en la construcció d'un teixit cultural estable i enfortit i millorar l'estructura organitzativa i la coordinació

interinstitucional entre les diferents administracions competents en l'àmbit de la cultura.